

Ferenczi Sándor

Nem lehet Miskolcot meg nem törtéنتté tenni. A város adta keretét gyermekkorá 'mér földköveinek'; emlékeknek, melyeket azóta százezer eső mosott le Miskolc utcáiról és otthonairól, mégis, a halálhoz vezető úton is ide kapaszkodik. Itt keres valamit. Talán egy miértet.

Lubinszki Mária

„Képes vagyok meg- hasonlított lelkét össze- ragasztani”

A páciens valójában nem hitt abban, hogy Ferenczi doktor képes lesz „meghasonlított lelkét összeragasztani”, érezve az analitikusában dülő viszontáttételes ellenszenvet, ellenállást. Hosszú évek munkája után a gyermekkori élmény-töredékekből épült kőke-mény falak akadályába ütközik a gyógyítás; a mélyen betono-zott akadályok koordinátáit csak egy másik ember tekintetének tükrében lehet meghatározni. Ferenczi elfogadta annak létjogo-sultságát, hogy igenis, a páciens megérzi a bennünk lezáratlanul és elvarratlanul rezdülő szálakat. Innen csak úgy lehet tovább lépni, és a bizalmat helyreállítani, ha hagyjuk szóhoz jutni. Őt, magunkat, önmagunkról. Így érkezett el Ferenczi a kölcsönös analízis gondolatához s gyakorlatához, mely kiváltotta mind Freud, mind a pszichoanalitikus szakma ellenállását, miközben még saját maga számára is több ponton problematikusnak tűnt. A *Klinikai naplót* a halála előtti utolsó tíz hónapban írta. A kölcsönös analízisek naplószerű beszámolóí során bukkan fel a gyermekkor: epizódok, szülők, testvérek, nevelőnők, akik egész életét meghatározó súllyal kísérték. Az utolsó percekig.

Mintha gyermekek lennének, analitikus és páciens. „Két egyformán riadt gyermek benyomását keltik, akik kicszerű tapasztalataikat, és azonos sorsuk következtében tökéletesen megértik egymást”- írja Ferenczi. Máshol: „Hogyan tudnék én

A szülőház, fennállása utolsó éveiben

betegemnek élethosszan tartó boldogságot biztosítani, amikor magam is részben gyámolításra szoruló gyermek vagyok?” A cél, hogy megtalálja a gyermeki, fájdalmas élmények közös vonatkozásait; ám ebben az együttérzésben keletkezett bizalom szomorú szimfóniát játszik a magányosság gyenge, egyre gyengülő húrjain. Az idő, amiben Miskolc életterét töltötte be a fájdalom, egyre inkább jelen idejű az elmúlás közelében. Engedés, megengedés, elengedés. Engedte, hogy tekintélyt, szaktudást félretéve mutassa meg magát, gyengeségét, gyermeki énjét. Megengedte, hogy Róla szóljanak néha az órák, ha már az élet, a sajátja ezt nem adhatta meg. Örökös bizonyítási, az apának (Freudnak) való megfelelési kényszer, anyja erkölcsi szigorának és életre megsebző tőmondatainak („Te vagy a gyilkosom”) benne dúló, kesze-kusza harcai kísérték útját. Mindezt elengedni, kimondani, elmúlni-hagyni, így gyógyítani és gyógyulni: ebben hitt Ferenczi. A valódi találkozások — ahogyan a kölcsönös analízist is ennek lehetőség-feltételeként tekintette — jelene, a szavak értelme és jelentése hiányból épült titkokat rejt, amik a múlt jelenné tételéhez hívnak. Elmondani. Megkönnyebbülni. Úgy válni jelenné egymás számára, hogy érzékenységünkben és fájdalmunkban való kiszolgáltatottság által adjuk a pillanat kezébe a választ a miértre. Ezek a pillanatok mentesek az elhárítástól, védekezéstől, szégyenkezéstől, a következményektől való félelemtől. Lehet, hogy az életünket kockáztatjuk ilyen találkozásokban: mi lesz, ha a másik elviszi magával múltamat, szavaimat, elmondja a világnak (a diszkréció kérdése Ferenczinek is komoly problémákat okozott). Ferenczi biztosan tudta: ami megtörtént a kölcsönösen analízált kapcsolataiban, mindnek mély, és komoly értelme volt: segített megtalálni a gyermekkor koordinátáit, valahol itt, Miskolc utcáin és otthonában. És egy darab a múltból már nem bánt annyira. Nem számít, a másik ember mit vesz el és mit ad. Az számít, hogy ott, és akkor, Ő, a kölcsönösség, megértés és bizalom nyelvén létezett egy másik emberrel, ami csak igen ritkán adatik meg ilyen kristálytisztán az életben. Ilyen omnipotens, rendezett játéktérnek a vágya az anyához köt; azokhoz a korai évekhez, amikor még semmit nem rontottunk el. Erre a rendezettségre vágyott Ferenczi. Így ír: „...megkíséreltem logikus egységet teremteni 1. saját érzésem és gondolataim, 2. a külvilági káros örült zűrzavarában. Még ha ez nem is sikerült, ha mégoly gyakran rosszul sült is el, a *reményt*, hogy egyszer sikerülhet, soha nem adtam fel.”

Ferenczi érett bátorsággal ír le a szakmában mai napig tabunak, „nem illendőnek” tartott érzéseket, történéseket, mint például, hogy személyes problémái miatt sokszor nehezebbre esett érdeklődést mutatnia a beteg iránt; vagy gyűlöletet érzett, sőt előfordult, hogy az analízis közben elszunyókált. Ugyanilyen bátorsággal vállalja gyermekora töredékeit. „...kisgyermekkoromban az egyik dajkám borzasztó durván bánt velem, mert bekaltam. Ekkor fejlődött ki bennem az a túlzott igyekezet, hogy nagyon figyeljek arra, mit kívánnak tőlem mások, mikor tetszem vagy nem tetszem nekik.” Ezzel szoros összefüggésben áll, hogy bizonyos típusú nők, akik „erőteljesekek”, bírálóak és

ellentmondóak, mint egy páciense is, megijeszítik Ferenczit, és „előhívják a gyermekévek makacsságát és gyűlöletét.” A hirtelen fellépő, heves gyűlölet visszatérő eleme a Napló önvallomásainak, amely mögött a „gyermekkor tragikus pillanata” állhat: „amikor anyám kijelenti: 'Te vagy a gyilkosom'.” Ez az emlék többször is visszatér: „Anyám kijelentése, hogy rossz vagyok, annak idején még rosszabbá tett. A legjobban azzal a kijelentésével sebzett meg, hogy megölöm őt; ez volt az a fordulópont, amelynél belső meggyőződése ellenére jóságra és engedelmességre kényszerítettem magam.” A gyermeki erő, spontaneitás darabjait, saját igazságát itt, Miskolcon veszítette el Ferenczi. Ezen a ponton számos szerző — maga Ferenczi is — hasonlóan írja le a self széthasadását, a hamis, torzult szelf-reprezentációs struktúrák kialakulását. Ha nem ismerik el énünk, vágyaink, reakcióink létjogosultságát, akkor az el nem fogadott tendencia helyébe valami hamis lép, ami nem én vagyok. De így már megfelelek. Ezt a folyamatot írja le a fent idézett mondatokban Ferenczi, és ennek a folyamatnak a „keresztjét” viseli Freudhoz és feleségéhez, Gizellához fűződő kapcsolatában is. A megtagadott, elfojtott énrészek azonban keresik igazukat, élni vágnak, épp a kölcsönös analízis keretei között. „Az igazamat bizonyítani (nem hazudni) erősebb volt, mint a halál, szorongás vagy a fájdalom.” Nemcsak édesanyja, és a női dajkák hagytak nyomot Ferenczi múltján, hanem apja és nagyapja is, akikhez „infantilis fixáció” fűzi, „ami nőgyűlöletet von maga után.” Örökös büntudatának keletkezését négy évvel fiatalabb Vilma húga halálához köti.

Ferenczi a *Klinikai napló*ban megmutatja, hogy a gyermekkor kapcsolati konfliktusok, küzdelmek során ott maradt valami belőle a múltban, a gyermekkorban, ami fogva tartja, amihez fixálódik. A terápiás szituációban is kikerülhetetlenül visszatérnek ezek a fixációs pontok; ha egy kapcsolatot nem rendeztünk, ha nem vívtunk teret magunknak a másik emberben, hanem hagytuk, hogy beszűkítse igazunkat, akkor ez előbb-utóbb megbetegít. Az ember igenis önmaga akar lenni, és mindenkiben, még az elmebetegben is megvan az az egészséges énrész, amely megálljt parancsolva mások elvárásainak, élni akar. Nincs rendezhetetlen, elgyászolhatatlan élet-töredék. Bizonyítási vágy van és megfelelni akarás, ami mások által irányítva elfedi azt, amivel valójában önmagunknak tartozunk.

Nem a földrajzi koordináták határozzák meg életünk irányát és kimenetelét, hanem azok az emberek, akikhez kötődünk, és akik tekintetükkel, szavaikkal mély vágású nyomot hagyva nem engednek az általuk elképzelt kerékvágásból. Pedig tudjuk saját utunkat. Ferenczi személyes, emberi szintre emelte a terápiás együttlétet, úgy egyengetve mások útjait, hogy közben észrevétlenül „összeragasztott” meghasonlott lelkeket. Így talált rá saját útjára, amin már nem adatott meg végigmennie.